

EESTLASED TERVES ILMAS

terveilm.ee
teistsugune maailm on võimalik!

Arengukoostöö Ümarlaud

EESTI
ARENGUKOOSTÖÖ

Erileht on välja antud välisministeeriumi arengu- ja humanitaarabi vahenditest. Teostas AS Ekspress Meedia teemaveebide ja prindieride osakond.

MAI 2016

Eesti arstid maailmas

Fotod: Jüri Teras

Nii. Nüüd on siis minek. Taas ajab rännukihk ja vastupandamatu soov maailma parandada meid turvalisest ja lumisest Eestist minema. Pikalt planeeritud ja eelmistest veelgi pikemalt korraldatud missioon Etiopiasse.

Jüri Teras,

Põhja-Eesti regionaalhaigla üldkirurg ning üld- ja onkoloogiarstide keskuse juhataja

Kohapeal on meil oma mees. Fish Joseph on Sodo haigla tegelane, kellega oleme pea aasta periooditi meie vahetanud ning püüdnud koordineerida vastastikku tegevust, mis peaks meid lõpptulemusena viima Sodo linna riikliku ülikooli haiglasse operatsioonituppa haigeid ravima. Seekord tundub meil vedavat. Väidetavalt on ajutised litsentsid juba kohapeal ootamas ning erinevalt India missioonidest töötame haiglas täiesti ametlikult. Viimaste sündmuste valguses Indias muidugi ilma vajalike dokumendidega enam toimetada ei julgeks.

Etiopiasse plaanime suunduda viiekesi. Grupis on anestezioloog Kristjan Kalling, kellega koos suundume juba kuuendale missioonile, kirurgia resident Sandra Teppo, kes saatis meid kaks aastat tagasi Indias, kirurg Toomas Ümarik PERHist oma esimesel missioonil ja Ilmar Raag, tuntud režissöör. Loodame, et kogu tegemisest valmib Ilmaril üks äraütlemata vahva filmijupp. Meie missiooni toetab välisministeeriumi arengukoostöö programmi kaudu, loodetavasti aitab film humanitaarabi andmist ehk rohkem inimestele selgitada.

Fish saatis mõni hetk tagasi kirja, et vaatamata tema toetuspaberitele peaksime Addis Abeba tollis hoidma madalat joont ning pole kindel, et me kogu varustuse muredetada maale saame. See pole meil esimene kord Aafrikas tollimeestega toimetada ja veel kordagi ei ole millestki loobuma pidanud. Viimastel päevadel on selgunud

ka Sodos olevate kaasmaalaste asunduse kohta üht-teist. Ajutise loomuga, aga siiski pisike eestlaste kogukond. Pildilt vaadates tundub Sodo ise tavaline Aafrika asulake maanteedepunkti. Aga eks lähapäevil selgub.

Sellisel algas meie viimase missiooni reisikirjeldus, täpsemalt saab sellest lugeda näo- ja raamatust: eestiarstidaitavad maailma.

Heategevuslikke missioone on maailmas tiirlemas palju. Ühed aitavad veevärki parandada kuskil Aafrika külakolkas, teised võimaldavad lastel koolis süüa saada, kolmandad ravivad mahajäetud kohas hädasolijaid. Ühed sõidavad ringi uhkete läikivate ja suurte valgete maasturitega, küljepeal sinised suured tähed, teised rändavad külabussiga ning püüavad säästetu eest osta lastele paarieurosed kummijalatsid, et need saaksid veel ühe aasta koolis käia. Sedalaadi vaatepilti nägime Etiopias.

Vahendid võivad olla erinevad, kuid ma loodan, et eesmärk on kõigil üks – aidata ligimest hädas. Lahke saatuse on lubanud ka meil viimase 7 aasta jooksul käia mööda arengumaid kirurgilist abi pakkumas. Gambia, Ghana, Etiopia, Mongoolia ja India on jäänud Eesti arstide teele. Paiku, kus oleme opereerinud, on küll üksjagu rohkem. Operatsioonilaua olemise kohanud kõhnu ja paksemaid, mehi ja naisi, noori ja vanu, sekka ka päris pisikesi põnnu. Ometi seob neid kõiki üks – nad ei suuda endale ise arstiabi võimaldada või pole kohapeal lihtsalt kedagi seda

Dr. Kalling tööhoos.

Elu operatsioonitoas.

pakkumas. Nagu näiteks Farafennis Gambias. Pealinna-des on arstiabi alati olemas, ka meil Eestis ju, kuid maa- kohad on meedikute päris tühjaks jooksnud.

Palju on küsitud, mida pakub sedasorti tegevus arstile. Vastus on alati lihtne ja lühi-

ke – head enesetunnet. Loomulikult ei usu me, et suudame põgusate paarinädalaste viisitidega maailma ära päästa või kõiki abivajajaid tohterdada, aga ometigi oleme missioonidel kokku ravinud pea-aegu poolt tuhandet patsienti ning tahan uskuda, et vähe-

Mida võtta, mida jätta ehk kõik vahendid on operatsiooniks valmis.

malt neil on nüüd parem perspektiiv eluraskustega võitlemiseks. Kindlasti käime neil reisi- del ka kogemusi ammutamas, et näha uusi paiku, kohata sõp- ru, kaeda kodusid, kuhu tava- turistil asja poleks. Üks põh- jus võib olla ka see, et saame tagasi tulles ohata – küll on

kodus hea töötada ja olla, küll on meil turvaline ning tasemel meditsiin, korralikud haiglad ja inimestel arstiabi kättesaa- davus. Kui tunneme, et hakka- me virisema tühja-tähja pärast, siis läheme taas teele. Seekord sügisel. Keeniassse. Ikka välis- ministeeriumi toel.

Eesti praktika seksuaaltervise edendamisel on maailmas teistele eeskujuks

On kevad, linnud laulavad ja puud on värskelt õrnrohelisteks muutunud. Neiu jalutab oma noormehega ja naudib kevadet, armumist ja uue elu algust. Noored on otsustanud abielluda, sest mõlemad on jõudnud otsusele oma elu üheskoos jätkata. Pulmapäev on juba kindlaks määratud ja noorte õnne ei saa miski varjutada.

Katrin Pahka, Eesti Seksuaaltervise Liit, www.estl.ee

Tulevane kirgiisi naine, abikaasa, ema.

Pulmapäeval on külalised kogunenud, lauad lookas ja peigmees pruudi ootel. Keda ei tule, on pruut. Šokina saab peigmees teada, et tema pruut on röövitud ja teises majas teise mehe poolt talle rätik pähe pandud. See tähendab ainult seda, et peigmees on nüüd oma pruudist ilma. Pruut on abielus uue mehega. Seejärel sõidab peigmees paari sõbraga külapoodi. Seal teeb sisseoste üks noorem naisterahvas. Riituse järgi ei ole abielus. Igaks juhuks küsitakse üle. Ei olegi. Mehed võtavad naise kaasa ja viivad pulmameele. Hoopis sellest naisest saab peigmehele terveks eluks. Nii Kõrgõzstanis lihtsalt on. Aga nii ei peaks olema Kõrgõzstani noorte arvates.

Hiljutine juhtum Kõrgõzstanis, kus 14aastane tüdruk jäi rasedaks ja sünnitas, tekitas avaliku diskussiooni selle üle, kes

on süüdi – Terviseamet, Haridusamet või tüdruku vanemad? Suure tõenäosusega tüdruku-ga manipuleeriti ja ta vägistati. Selline juhtum saab toimuda ainult suletud ühiskonnas, kus ei jagata ei seksuaaltervisealast infot, haridust ega isegi mitte esmast abi.

Kui lisada nendele lugudele veel uskumustest ja vanadest traditsioonidest teisigi tavasid, saame olukorra, kus Kõrgõzstani noortel puudub ligipääs seksuaaltervise seotud teenustele. Seetõttu on Kõrgõzstanis laialdaselt levinud suguhaigused, teismeliste rasedused ja noorte emade surmad. Müüdid ja väärarusaamad on seal visad tekkima, sest seksuaalteemadel saadakse infot 50% ulatuses oma sõpradelt ja tänavalt, vanematelt vaid 11% ulatuses. Seksuaalhariduse andmist takistab oluliselt usk, mille järjeks kõik seksuaalsusse puutuv

on halvamaiguline ja sellest pigem ei räägita.

Maal tuleb naistele kokku puutuda kultuuriliste ja sotsiaalsete barjääridega ning soolise diskrimineerimisega. Nii on näiteks vallalistel naistel ligipääs naistearstile ainult hädaolukorras, infot rasestumisvastaste vahendite kohta praktiliselt ei jagatagi ning sellelaadsed teenused on piiratud. Peaaegu 50% maapiirkondade naistest ei ole kunagi käinud naistearsti juures. Meeste tervis on aga veelgi alahinnatud – tegemist on tundliku ja tabuteemaga. Mehelikkuse stereotüübid loovad barjääre nendelegi vähestele võimalustele, mis on meestele loodud.

Veidi positiivsemast küljest vaadatuna on Kõrgõzstanis mitmeid noorte tervise pärast muretsevad vabariikliku ja rahvusvahelise organisatsiooni, kelle südameasi

on olukorda muuta. Nii alustas 2014. aastal Eesti Seksuaaltervise Liit (ESTL) kohaliku organisatsiooniga koostööd, mille eesmärk oli soovimatute raseduste ning abortide arvu vähendamine, seksuaalsel teel levivate nakkuste ja HIVi ennetamine Kõrgõzstanis.

Eesti eksperdid käisid Kõrgõzstanis esimest korda 2015. aasta veebruaris. Koos Kõrgõzstani kolleegidega kaardistati sealset vajadused, et parandada noortele pakutavate teenuste ja teabe kvaliteeti. Lisaks nõustati kolleegidega seksuaalhariduse korraldamisel. Augustis toimus nädalane koolitus meedikutele ja tervishoiuga tegelevatele spetsialistidele. Viimane visiit Kõrgõzstani toimus 2016. aasta veebruaris.

Eesti Seksuaaltervise Liidu tegevjuht ja Kõrgõzstani koostööprojekti juht Marko Num-

5 fakti Kõrgõzstanist:

- Kõrgõzstanis on abortide arv 13–19aastaste seas kasvanud 22,2% (võrreldes 2010. ja 2006. aasta samade näitajatega);
- noorte (vanuses 15–29) osakaal kõikidest seksuaalsel teel levivatest infektsioonidest nakatunute on väga kõrge – 56,7%;
- 9,6%-l juhtudel kõigist registreeritud abieludest on üks pool 15–19aastane naine;
- Kõrgõzstanis on Kesk-Aasia kõige kõrgem emade suremuse määr – 2012. aastal oli 50,3 surma 100 000 elusünni kohta;
- Kõrgõzstanis on kümme noorte nõustamiskeskust.

mert: «Kõrgõzstani projekt ja toimunud kohtumised nii ministeeriumide kui ka parlamendi liikmetega näitasid, et soov ja tahe antud teemat arendada on seal olemas. Eesti saab siinkohal suureks abiks olla. Eesti on toodud maailmale eeskujuks ka näiteks Maailma Terviseorganisatsiooni koostatud juhtumiana-

lüüsis ja UNESCO seksuaalhariduse kulutõhususe uuringus.»

Eesti Seksuaaltervise Liidu projekti «Noorte reproduktiivtervisealaste nõustamisteenuste ja -tervisekasvatuse alase pädevuse ja võimekuse tõstmine Kõrgõzstanis» rahastab Eesti Välisministeerium.

www.estl.ee

Tüüpilise eestlase ettekujutus Aafrikast

Lähemal suvel esimest korda elus Aafrikasse vabatahtlikuks. Huvitav ja mõtlemapanev on kuulda inimeste reaktsioone sellele, kui ütlen, et kolin sel suvel kolmeks kuuks Kameruni naisettevõtlust arendama. Arvamused jagunevad laias laastus kolmeks.

Maia Klaassen, GLEN 2016 vabatahtlik

GLEN 2016 vabatahtlik Maia Klaassen. Foto: Terveilm.ee

Esimesse rühma kuuluvad mu meessoost tuttavad, kelle vaimusilmas viskun ma sugumürskude massi, kust saan naasta ainult rasedana. Tüüpiksimuseks on «Mitme musta lapsega tagasi tuled?» ja naljad keerlevad ümber selle, kuidas ma pärast enam valget meest ei tahagi. Antud rühm on veendunud, et ühel hetkel mind röövitakse ja vägistatakse ära, sest Aafrika mandril olevat mehed primitiivsed loomad.

Teise rühma kuuluvad konservatiivid ja vanema generatsiooni esindajad, kelle kujutluste kohaselt lähen ma niudevöös ringi lippavate hõimulanike seltsi. Tüüpiksimuseks on «Aga miks sa meie enda kodutuid ei aita?» ja iseloomulikuks võib pidada mõtteavaldusi teemal, kuidas ma võiks hoopis toredas ja turvalises Eestis pere luua, sest Aafrikas aetakse noored valged naised õhtusöögiks lõkke kohal varda otsa.

Kolmandasse rühma kuuluvad mõistjad. Ühel või teisel

põhjusel saavad nad aru, miks ja mida ma teen. Nad küsivad palju küsimusi nii kohaliku poliitilise olukorra kui ka minu isiklike ootuste kohta. Nende kõigi kujutluspilt vabatahtlikust tööst arenguriigis on erinev, olles formuleerunud isiklike teadmiste, mitte ühiskondlike seisukohtade alusel.

Ühiskondlik arusaam arenguriikidest kujuneb meedia vahendusel. Eesti meediaruumis ületavad arenguriigid uudisekännise peamiselt konfliktsete ja kurioossete lugudega, kus läbi vastandumise on rõhk enamjaolt meie ja arenguriikide erinevustel. Korrumpatsioon valitsused ajavad loodusvarade poolest rikkaid riike pankrotti, kodusõjad, rahutused, terrorism. Pidevad uudised sellest, kuidas Lääs arenguriike aitab ja toetab, samas midagi ei muutu. Hullud savionnides, nagu mu sõber oma ettekujutuse arengumaadest kokku võttis.

Selline meediakajastus on loonud kuvandi, nagu poleks

meil midagi ühist. Joonistub välja arusaam, et ühel pool on tublid ja rikkad läänemaailma kodanikud, kes on raske töö ja vaevaga üles ehitanud toimiva ühiskonna, ning neile vastanduvad laisad arenguriikide kodanikud, kellele muudkui abikätt ulatatakse, aga kes ei oska või ei suuda oma elujärge parandada. Seda kõike võimendavad lood ja artiklid sellest, kui võrd erinevad on meie igapäevaelu, tavad ja traditsioonid. Kulminatsiooniks ongi praegune pagulasretoorika ja sallimatus.

Ma ei arva, et negatiivses kuvandis peaks ajakirjandust süüdistama. Ajakirjandus toodab seda, mida auditoorium tahab. Kui lugeja tahab rohkem persoonilugusid Ugandast ja vähem uudised jalgpallur Ronaldo viimasest pruudist, peab ta valima, millel klikkab. Aga lugeja ei oska negatiivse kuvandi tõttu persoonilugusid ja reportaaze arenguriikidest tahtagi.

Nõiarangist toob meid väl-

ja ainult arusaam, et kõik on juhus. See, et me oleme Eestis sündinud, on tõeline lotovõit. Vedas! On teisi, kellel nii ei vedanud. Nahavärvist, sünnikohast, jalanumbri ja teistest välistest tunnustest olenemata on enamikul meist samad mured ja rõõmud.

Vahet pole, kas teenid 2 dollarit päevas Kamerunis või 30 eurot päevas Eestis, igal juhul on raha alati liiga vähe. Leib on alati liiga kallis. Vastamata armastus tundub alati maailma lõpuna ja elu mõtte kaob vahel silmist. Maailm pole jaotunud nii, et tublid inimesed sünnivad ühele poole ekvaatorit ja saamatud teisele poole. See arusaam peaks olema eelarvamustest ning süsteemsest meediamanipulatsioonist suurem.

Maia sõidab sel suvel GLEN vabatahtlikuna Kameruni naisettevõtlust arendama. GLEN programmi Eestis vahendab Arengukoostöö Ümarlaud ja rahastab Välisministeerium.

Mis on säästva arengu eesmärgid?

Kadri Kalle, vabakutseline säästva arengu hariduse ekspert ja koolitaja

Säästva või kehtliku arengu mõiste kõlab tuttavalt paljudele, kuid selle sisu jääb tihti arusaamatuks või tühjaks. Lühidalt öeldes on tegu tasakaalu leidmise plaanide piiratud ökoloogiliste ressursside ja inimestele heaolu loomise vahel. 2015. aasta septembris lepitakse globaalselt kokku säästva arengu eesmärgid (Sustainable Development Goals) järgmiseks 15 aastaks. ÜRO liikmesriikidelt, ka Eestilt, oodatakse poliitika kujundamisel nendest eesmärkidest lähtumist – oluline on, et kõik, mida me teeme, ei teeks maakerale ega siin elavatele inimestele veel rohkem kahju.

5 olulist punkti kehtliku arengu eesmärkidest:

Erinevalt aastatuhande eesmärkidest* pole uued eesmärgid läänemaailma arenguabi vaestele riikidele, vaid need kehtivad ühtemoodi kõigile riikidele, rõhudes võrdsuse ja universaalsuse printsiibile.

Uutes eesmärkides on suurem fookus keskkonnakaitsel, rahumeelsetel ühiskondadel, inimeste heaolu paremate töö- ja elukohtade kaudu.

Kehtliku arengu eesmärgid on üks laialtlevitatud leppeid, mis ÜRO ajaloos erineva-

Näiteid varasematest saavutustest ja väljakutsetest:

Näiteid varasematest saavutustest ja väljakutsetest:

• ekstreemses vaesuses elavate inimeste hulk on vähenenud poole võrra • 2,3 miljardit inimest on saanud ligipääsu puhtale veele • 90% inimestest arengumaades saavad nüüdseks vähemalt algharidust	• 1 inimene 9st elab maailmas endiselt näljas • 2,5 miljardil inimesel puuduvad endiselt elementaarsed sanitaaringimused • 58 miljonil inimesel pole võimalik saada kooliharidust

te riikide vahel sõlmitud on. Tegemist ei ole juriidiliselt siduva dokumendiga, vaid riikide ühise kokkuleppega millises suunas soovime, et maailm areneks. Eesmärkide täitmine on iga riigi enda kujundada, ÜRO kogub infot progressi kohta ning koostab ülemaailmseid kokku-

võtteid. Samas kutsutakse eesmärkide täitumisele kaasa aitama ka vabavõltsid, ettevõtteid ja kodanikke.

Eestile on eesmärkidest suurimad väljakutsed energiaefektiivsus, kliimamuutuse ennetamine, kasvuhooonegaaside hulga vähendamine, Läänemere ter-

vis, sooline palgalõhe ja üldised hariduse ning tööhõive küsimused (sh elukestev õpe, vaesus).

*Aastatuhande arengueesmärgid (Millennium Development Goals, MDGs) on ÜROs kokku lepitud eesmärgid rahvusvahelise arengu edendamiseks. Neid soovitakse saavutada aastaks 2015.

Ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid – mida Eesti teeb?

Säästva arengu eesmärkide tegevuskava aastaks 2030 annab juhised, kuidas kõikide heaolu parandada nii, et see planeeti Maa ei kahjustaks. Panustada tuleb kõigil. Enne muudatuste tegemist oleks aga mõistlik üle vaadata, mis juba olemas ja toimiv. Kui kokku lepitud 17 eesmärgile ja 169 alaeesmärgile pilk peale heita, siis tundub, et Eestis juba tegeletakse paljude teemadega ning mitmetes küsimustes on olukord parem kui paljudel teistel maailma riikidel. Aga omad kitsaskohad on ka meil.

Eili Lepik, Riigikantseli strateegiabüroo nõunik

BertelsmannStiftungi raport, mis võrdleb OECD riike säästva arengu eesmärkide teemades, tõi Eesti kohta positiivsena välja hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi. Ka bioloogilise mitmekesisuse ja puhta looduse poolest oleme võrdlustabelites eesotsas. Samas on Eesti murekohtadeks inimeste suhteliselt halb tervis ning lühem eluiga võrreldes teiste arenenud riikidega. Kuigi taastuvenergia osakaalu näitajatel edestame enamikku Euroopa ja OECD riike, siis majanduse üldine süsiniku- ja energiamahukus on kõrge. Veel on vaja parandada tootlikkust nii tööjõu kui ka ressurssikasutuse osas.

Mitmed ülemaailmsete

säästva arengu eesmärkide teemad peegelduvad Eesti valitsuse tegevusprogrammi prioriteetides, näidetena võib tuua majanduskasvu tagamise ning riigi- ja kohaliku halduse reformi läbiviimise. Kuigi Eestis ei saa rääkida vaesusest arenguriikide mõttes, on ka Eesti valitsuse üks peaeesmärke vaesuse vähendamine, et suurendada madalapalgaliste ja lastega perede toimetulekut.

Eesti on esimese 22 riigi hulgas, kes sel suvel annavad ÜRO tippkohtumisel ülevala oma plaanidest tegevuskava elluviimiseks. Lisaks valitsuse tegevustele on kavas kajastada ka valitsusväliste organisatsioonide tegemisi, sest olukord saab

muutuda ainult kõikide sektorite koostöö tulemusel. Riik ükski ei saa kõike muuta, ettevõtteid ja vabavõltsid peavad andma oma panuse. Valitsuse roll on luua keskkond, kus saaksid sündida uued innovaatilised lahendused, mille abil ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid täita. Nii leiab Eestist juba täna näiteid teostatud ideedest, mis aitavad elukeskkonda parandada, näiteks e-riigi lahendused või algatus "Teeme ära!".

Üks viis, kuidas igapäevast meist saab eesmärkide täitmisele kaasa aidata, on viia end kurssi sellega, kuidas meie igapäevased tegevused heaolu ja maakeralolekule mõjutavad. Kaaskondanikest hoolimine ning kogu-

kondlikud ettevõtmised aitavad kaasa ühtekuuluvustunde tekimisele; igapäevased tarbimisotsused – raiskamise vältimine, jäätmete sorteerimine, materjalide taaskasutamine, keskkonnasõbralike toodete eelistamine – mõjutavad nii majanduse, keskkonna kui ka tervise seotud eesmärgid.

30. maist 5. juunini toimub Euroopa säästva arengu nädal. Sel ajavahemikul toimuvad säästva arengu teemadega seotud üritused. Too enda plaanid samuti Euroopa kaardile või vaata, millistest osast võtta, lehel www.esdweu! Kõik on oodatud osalema. Nagu on ka kõik oodatud osalema ülemaailmsete eesmärkide täitmisel.

Kliimamuutused ei tunne riigipiire

Kui ma esimest korda Armeenias kauni Sevani järve ääres koolis keskkonnahoidlikusest rääkimas käisin, olin pehmelts öeldes jahmunud: kooli aknad olid kiledega kinni teibitud, sest muidu puhuks tuul läbi, WC oli sellises olukorras, et uksest ei julge kaudu astuda, loodusteaduste õpetajatel oli kasutamiseks vaid üks 30 aastat vana mikroskoop. Kehvad tingimused ei seganud aga õpetajaid särasilmil arutamast, milliseid loodushariduse ja taaskasutamise seotud tegevusi tahaksid nad lastele õpetada – kui kasvõi paberi, liimi ja värvide kulu kaetaks.

Margit Säre, Peipsi Koostöö Keskus

Tegelikult on keskkonnaharidust võimalik huvitavalt õpetada ka vähesel rahal, sest pole paika, kuhu ei saaks teha õpperetke. Nii ongi Peipsi Koostöö Keskus teinud õpetajatele koolitusi võimalikest iseseisvatest ja grupitöödest kohaliku veekogu ääres, pargis ja mujal looduses. Lisaks olemasolevaid koolil välja töötada õuesõppeprogramme ja töölehti ning ostnud väikevahendeid nagu mikroskoobid, luubid, binokkel, veeanalüüside komplekt.

Moldovas, Gruusias, Armeenias saadud kogemused näitasid, et seal kandis puudub tava õpetada lapsi värskes õhus väljaspool klassiruumi. Et seda ärgitada ja keskkonnaharidust edendada, korraldasime Armeenias ideede konkursi, mille võitjaid said oma väikeprojekte ka elu viia. Nii tehti kooli juurde kompostimisala ja rajati köögiviljapeenrad, käsitöötunnis meisterdati taaskasutusmaterjalidest istumismaluseid ja riuleid, vanadest autokummidest valmistati kooli aeda lillepotid. Ühe koolilapse isa tutvustas lausa, kuidas ta meisterdas vanadest plastpu-

delitest kasvuhooone. Kokkuvõttes õpiti ettevõtmise tulemusena pisikesi eeskujulikke samme astuma, et taaskasutades ümbritsevast keskkonnast rohkem hoolida.

Miks ikkagi saata Eesti eksperte nii kaugele ja õpetajaid Kaukaasiast siia koolitama tuua? Sellepärast, et nii haridus kui ka puhas ja jätkusuutlik keskkond on inimarengu seisukohalt nii oluline. ÜRO kliimamuutuste töörihm on pakku- nud, et 2050. aastaks on üle 200 miljoni inimese sunnitud oma elukoha jätmata kliimamuutuse tõttu – põuad, üleujutused, merepinna tõus ei võimalda enam oma kodus elada ja põldu harida. Õhk, vesi, mered ja elusloodus ei tunne riigipiire. See, kui keskkonnateadlikud on Euroopa Liidu või naaberriikide kodanikud, mõjutab ka meid.

Sel aastal algatab Peipsi Koostöö Keskus maailmahariduse teemal mitmeid tegevusi. Peipsi koolides võetakse fookusesse kliimamuutuse ja kliimapagulaste teema, mis on käimasoleval kümnendil hüppeliselt kasvav trend. Maailmaharidus on maailmahariduse üks viis, tutvustades globaalteemasid õpilastele ja täiskasvanutele nii Eestis kui ka arenguriikides.

www.ctc.ee

Koolitüdrukud Eesti külalisi tervitamas.

Foto: Margit Säre

Rusudest väljapääsu otsides

16. aprilli õhtul valmistus Ecuadoris Muisne linnas perekond Chavez oma majas õhtust sööma. Isa Antonio kutsus lapsi korrale ja ema Maria serveeris toitu, kui korraga hakkas elamine jõuliselt rappuma.

Kaili Terras,

välisministeeriumi arengukoostöö ja humanitaarabi büroo direktor

Paanikas ja karjades haarasid vanemad lapsed käeotsa ning jooksid õue, kust sai veel vaadata vaid koduseinte kokkuvarisemist. Ecuadori raputas sel hetkel maavärin magnituudiga 7,8. Segaduses ja šokis inimesed tajusid nõrgemaid järeltõukeid veel 24 tundi hiljem. Hetkega olid rusudeks muutunud tuhandete inimeste kodud, koolid ja töökohad. Majavaremete alla jättis oma elu üle 600 inimese. Kust saab arstiabi suur hulk vigastatuid, kust peavarju ja aset ööseks? Kust saada vett ja süüa?

2013. aastal jäi üks Süüria linn ette võitlejate rindeliinile.

Selles linnakeses elas õpetajana töötav Jasmine, kelle mees oli otsustanud võitlejatega ühineda. Suur osa naisi, lapsi ja vanureid pagendati enne suuremaid lahinguid oma kompsudega linnast välja. Nii alustas ka Jasmine oma 13-, 10- ja 5-aastaste lastega teekonda üle kivikõrbe lähedal asuvasse Jordaaniasse. Rännak oli väsitav ja kestis mitmeid päevi. Täna on ema kolme lapsega elanud Jordaania pagulaslaagri telkinnakus kaks aastat, sest üksiku naise ja väikeste laste emana ei ole tal võimalust linnas eluaset rentida. Lapsed veedavad päevi teiste lastega

Poiss Jordaania pagulaslaagris. Täna pakub 2012. aastal avatud Zataari laager katust ligi 80 000 Süüria põgenikule.

Foto: ÜRO/Mark Garten

mängides ja hommikupoolikutel käivad mõne tunni laagrisse rajatud koolis, kus vahel ka Jasmine abiks käib. Pagulasstaatus tõttu ta ametlikult õpetajana töötada ei tohi, sest kohalikul kogukonnal on õigus kaitseda oma töökohti. Toidu, vee ja riided saab Jasmine laagrisse tootvatelt abiorganisatsioonidelt. Kel raha, saab endale laagriplatsile tekkinud kaubatänavalt osta ka kõike muud meelepärast. Mis saab Jasminest edasi, kui ei saa ega tohi tööd teha? Mis saab lastest, kes iga päevaga sirguvad, aga jäävad pooliku haridusega? Kus on väljapääs?

Sarnaseid küsimusi küsivad iga päev miljonid inimesed, kes elavad statistika järgi keskmiselt 5–17 aastat väljapääsmatus ja abitus olukorras võoras riigis pagulaslaagrites, sest nende kodus käib pikk ja lõppematu sõda. Kogu nende maine vara on hävitatud, kooliharidus katkenud või

katkendlik, eneseusk ja -vääriskus nullis.

Need on vaid kaks tüüpilist näidet sellest, mis on silme ees maikuu viimasel nädalal Istanbulis toimuval esimesel Maailma Humanitaartippkohtumisele saabujatel. Üleilmse kohtumise initsiatiiv tuli ÜRO peasekretäriilt Ban Ki-Moonilt, et valitsustele meelde tuletada vanu kokkuleppeid ja leida uudeid lahendusi üha keerukamatele ja pikemalt kestvatele humanitaarkriisidele, mille on põhjustanud kas inimesed või loodus. Üldistades saab öelda, et humanitaartippkohtumine on suur vabatahtlik üleilmne kogunemine, kus valitsustele, vabauhendustele ja erasektorile antakse võimalus laiapõhjaliselt aruteluks humanitaarkriiside lahendamise teemadel ning oodatakse riikidelt lubadusi, et nad peavad kinni kokkulepitud normidest ja on valmis rohkem pingutama.

Kaks aastat põuda – näljahäda

Eestis oleme aasta läbi suve või kevade ootuses. Teame, et sügisele järgneb talv ja oleme valmis seda vastu võtma nii lumega kui ka lumeta. Igat moodi on hea. Kui talv on valge, on hästi, ja kui lund ning miinuskraade pole, on ikka hästi, sest suur hulk kütteraha jääb millegi muu tarbeks.

Merle Voola, MTÜ Damota

Ometi on miljoneid inimesi, kes kogevad realselt olukorda, kus oodatud aastaega ei tulegi, jäädes ilma mitte ainult toidust, vaid ka jookiveest. Olukorda, millest väljapääsu ei paista olevat.

Etiopias tähendab põud puudust ja nälga. Tulemuseks on tihti surm või rasked surmaga lõppevad haigused.

Täna on Etioopia silmitsi aastakümnete ühe tõsisema põuaga, kus üle 10,2 miljoni inimese vajab toiduabi. Ilmastikutingimuste tõttu halveneb olukord ka järgnevatel kuudel. Ära on jäänud kaks vihmaperioodi juuni ja septembri vahel. See on laastanud toimetulekut ja suurendanud alatoitumust üle riigi. Hinnanguliselt vajab 435 000 last ägeda alatoitluse ravi. Enam kui 1,7 miljonit last, rasedat ja ime-

tavat naist vajab täiendavat toiduabi. Rohkem kui 5,8 miljonit vajab erakorralist vett, kanalisatsiooni ja hügieeni võimalust. Põud mõjutab ka laste kooliskäimist. Rohkem kui kahte miljonit last ohustab koolist väljalangemine, 3000 kooli ohustab sulgemine. See on suurendanud laste kaitsetust ja haavatavust, vägivalda, ärakasutamist, varajast abielu ning inimkaubandust.

2014. aasta sügisel kuulsime esmakordselt ka meie Etiopias algavast põuast. Vahele oli jäänud üks vihmaperiood, aga järgnevatel kuudel see eriliist mõju ei avaldanud.

Olime vihma ootuses ja nägime kuuettunniseid veejärjekordi, mis rääkisid enda eest. Järjekordade kõrval keegi jannusse ei surnud. Tundus, et see oli naistele raskest päeva-

Igapäevane veevedu Soddos 2015.

Foto: Sarunas Valkauskas

tööst ja teekonnast puhkuseks. Omavahel räägiti külaudiseid.

Aasta pärast oli olukord teine. 2015. aastal oli vahele jäänud ka teine talv ehk vihmaperiood.

Meilt, kes me oleme olnud viimased kuus aastat Aafrikas igal aastal uute, üllatavate olukordade keskel, küsitakse tihti plaanidest pikemas perspektiivis. Mida teete aasta pärast või järgmisel sügisel? Seal aga ei tundu mõistlik liigselt päevi planeerida. Lõpptulemus on sageli siis plaanitud parem.

Nii alustas 2014. a sügisel Kopli kunstikooli õpetaja Liane Rohtmäe projektiga, mis kaasas õpilasi Etioopiast ja Eestist. Etioopia koolisüsteemis puuduvad loovust arendavad õppeained ja seda just vahendite puuduse tõttu. Lianel oli mõttes teha koos lastega särkidele linoollõike trükkimist. Kuna Etioopia lastel napib ka riideid, said need kaks eesmärki ühendatud. Tekkis mõtte teha koostööd Etioopia ja Eesti õpilaste vahel. Oli huvitav näha kahe väga erineva keskkonna laste tööprotsessi ja selle tulemusi.

Tallinnas valmistasid õpi-

lased linoollõikes templid, millega kanti Aafrika lastele mõeldud T-särkidele trükkid. Chora kooliõpilastele valmisid kingituseks kümned uhked T-särgid.

Sellest sai omakorda alguse mõte Tallinna ja Soddos laste enda tööde abil sealse kriisiolekumorra midagi teha.

Kogemus tõestas taas, et ei oma tähtsust, kus me oleme sündinud – andeid on meile kõigile jagatud võrdselt. Seda on laste töodelt selgelt näha. Samuti on kindel, et iga väiksemgi tegevus, suunav hoolimine ja tunnustus aitab sealt ja siinsetel lastel suurendada eneseusku ning muuta elu tulevikus paremaks.

30. maini on Viru keskuse 4. korruse koridorgaleriis avatud näitus Etioopia Chora kooli ning Tallinna Kunstigümnaasiumi õpilaste graafiliste töödega. Neid töid on võimalik ka endale soetada. Nii toetad nende samade Etioopia koolilaste õpinguid. Ühe Etioopia lapse aastane koolitoetus on 65 €, mis sisaldab õpikuid, koolivormi ning igapäevast kerget koolilõunat. Täpsem info näituse kohta on leitav kodulehelt www.etioopia.ee.

Foto: «Teeme ära!» Maailmakoristus/Let's Do It! World

Kampaania tegemine Afganistani moodi. Relvastatud järelvalve all kutsuvad kohalikud usuliidrid ja aktivistid inimesi koristustalgutele.

“Teeme ära!” sõjast hoolimata

Eestist alguse saanud “Teeme ära!” liikumine on lootust ja indu andnud inimestele enam kui 100 riigis, sealhulgas isegi neis, kus võiks eeldada, et inimestel on maas vedelevast prügist pakilisemaidki asju, mille pärast muretseda.

Meelika Hirmo, Teeme ära! Maailmakoristuse avalike suhete juht

Nii osalevad “Teeme ära!” Maailmakoristuses (*Let's Do It! World*) ka näiteks Afganistan, Liibanon ja Ukraina. Ukrainas on “Teeme ära!” viinud lausa massidesse – mullu osales koristuspäeval 500 000 inimest. Tänavu olid ürituse patrooniks nii president, esileedi kui ka nende poeg.

Üle barrikaadide ja kuulivilina saatel

Üks koristuspäeva ideest innustunud on ukrainlanna Lilia Tkatchenko, kes ürituse toimumise nimel pidi sõna otseses mõttes minema mööda barrikaadidest ja saama üle hirmust, kui kuulis taustal sõjategevust. Lilia ülesanne oli 2014. aastal, mil Ukraina-Venemaa konflikt puhkes, sõita läbi kõik riigi piirkonnad ja valmistada ette maakondlikud talgud ning neile kinnitada, et “Teeme ära!” toimub raskustest hoolimata.

“Ajalt, mil inimesed sõja tõttu kannatasid, on “Teeme ära!” midagi, mis inimesi ühendab ja sellepärast tundus meile eriti oluline oma tegevust jätkata,” rääkis Lilia Tkatchenko, kes ülemaailmse “turnee” rahastamiseks laulis raudteejaamades, sest valitseva kriisi tõttu kadus sponsorite ja riigi tugi. Ringreisi jooksul nägi Lilia, kuidas poliitilised aktivistid okupeerisid linnavalitsuse, ja kuulis taamal sõjategevust. “Kui Krim ei ole enam

Ukraina osa, ei takistanud see sealseid inimesi talgud korraldamast,” tõdes Lilia, et inimeste tahe koos head korda saata oli suurem kui hirm. 2014. aastal tuli koristama 170 000 ukrainlast.

Ukrainas on 90% prügimägedest keskkonnale kahjulikud ja sisuliselt ebaseaduslikud. Umbes 7% Ukraina territooriumist on kohalike koristustalgute eestvedajate sõnul prügihunnikute all.

Afganistan valmistub üleilmseks “Teeme ära!” koristuspäevaks

8. septembril 2018 toimub esimest korda ülemaailmne koristuspäev, millest võtab osa kor-

raga 150 riiki. Eesmärk on saada ühel ja samal päeval terve maailm massilisi koristusaktiivseid korraldama ning kutsuda ellu maailma suurim kodanikualgatus.

Projektiga on liitunud ka Afganistan, kus mullu toimus esimene koristuspäev. Kõigest päev varem leidis pealinnas Kabulis aset mitu enesetapurünnakut, milles hukkus 40 ja sai vigastada 400 inimest. Korraldajad koos kogukonnaga otsustasid koristuspäevaga sündmustest hoolimata edasi minna.

“Koristuspäeva tagasiside on olnud väga positiivne ja on näha, kuidas see annab inimestele lootust. “Teeme ära!” annab inimestele, kellel on mui-

du raske ühisosa leida, eesmärgi, mille kaudu oma kodumaad paremaks teha,” rääkis Arifa Mohmand, üks “Teeme ära!” eestvedajaid Afganistanis.

Koristusaktiivsus osales ligi 10 000 inimest 10 Afganistani provintsis. Riigi keerulise olukorra tõttu on afgaanid otsustanud “Teeme ära!” liikumist arendada samm-sammult. 2018. aastal on eesmärk haarata koristustalgutusse kogu riik, kuid korraldajad saavad väga hästi aru, kuidas ohtlik on taoliste ürituste korraldamine enesetaputerroristide, äärmusrühmituste ja maas vedeleivate lõhkeainete tõttu.

2007. aastal ei uskunud paljud, et Eesti ühe päevaga prügist puhtaks tegemine oleks võimalik. 2008. aastal ei kujutanud Rainer Nõlvak ega tema meeskond ettegi, et väikese Eesti algatusest võiks nii kiiresti kasvada ettevõtmine, mis inspireerib miljonid üle maailma Eesti eeskujul oma riiki koristama. Täna on Maailmakoristus haaranud tegevustesse üle 14 miljoni inimese.

“Teeme ära!” toob jätkuvalt inimesi kokku, aga mitte ainult Eestis. Külge külge kõrval millegi hea ja olulise kordasaatimise tunnet vajavad kõik rahvad – nii nendes riikides, kus turvalisus ja heaolu on iseenesest mõistetav, kui ka seal, kus lobbab sõjategevus, korruptsioon või vaesus.

Foto: «Teeme ära!» Maailmakoristus/Let's Do It! World

Ukraina. Väike tüdruk korjab võililli samal ajal kui taamal käib kibe koristustöö.

Miks on vaja vastutustundlikku ettevõtlust?

Kristiina Esop, Vastutustundliku Ettevõtluse Foorumi, tegevjuht

Vastutustundlik ettevõtlus on muutunud rahvusvahelisel tasandil rohkemaks kui lihtsalt moesõna. Globaalsete eesmärkide täitmine ootab erasektori otsustavat panust, kuid üha raskem on leida just enda ettevõttele sobiv suund. Eestis räägitakse eetilise ettevõtlusest veel pigem vähe. Organisatsioonid, kes jätkusuutlikkusest ei hooli, teevad endale tuleviku mõttes karuteene, sest järjest rohkem muutub oluliseks, kuidas ning millise hinnaga ettevõtte kasum teenitakse. Panama ledekete valguses on antud teema nüüd üleilmse avalikkuse tähelepanu all.

Rahvusvahelist äritegevust korraldavad ettevõtted peaksid pöörama senisest enam tähelepanu vastutustundlikkusele. Mitukümmend aastat katsetusi on näidanud, et globaalse majanduse suurimad pidurid on vaesus, ligipääs arstiabile, haridusele ning sotsiaalne ebavõrdsus.

Infoajastust tulenevalt on uuemad põlvkonnad märksa enam teadlikud globaalsest ebaõigusest – nutiseadade toob ka maailma vaesimad osad koju kätte. Suur hulk tänastest noortest peab oluliseks kuuluda mõnda organisatsiooni, mis kannab või toetab mõnd suuremat ühiskondlikku eesmärki. Ettevõtja jaoks on aga kasulik teada, millised on tähtsamad avalikkuses käivad arutlused ning kus saab tema ettevõtte aidata kaasa ühiskondlike probleemide lahendamisele. Sotsiaalselt vastutustundlikud ettevõtted on talentide jaoks ligi tõmbavamad ning positiivsema brändikuvandiga nii äri- kui ühiskondlikus mõttes. 2015. aastal USAs tehtud uuringu *US Reputation Dividend Report* andmetel moodustab ettevõtte sotsiaalne vastutus umbes 10,7% brändi väärtusest. Koos juhtimise kvaliteediga (14,5% brändi väärtusest) on see olulisuse poolest üks kiiremini kasvavaid näitajaid.

Jätkusuutlikkuse panustamist ja ettevõtete läbipaistvust ootavad ka teised turuosalised: investitorid, kliendid ning koostööpartnerid. Globaalses äris on neile aspektidele loodud standardid juba väga kõrged ning iga välisturule püüdlev ettevõtte peaks

sellega arvestama. Eksportijad võiksid oma tegevustes jätkusuutlikkuse põhimõtte üle vaadata – mida globaalsemaks muututakse, seda rohkem avaneb ka uusi, nt keskonna säästmise mõttes paremaid võimalusi.

Erasektori panus arengukoostöösse

Ettevõtte saavad arengukoostöösse panustada mitut moodi. Otseselt saab toetada ligipääsu haridusele ja tervishoiuteenustele, arendada infrastruktuuri, suurendada tööhõivet ja sissetulekuid, toetada kohalikke ettevõtteid ning parandada teenuste ja kaupade kättesaadavust. Teine võimalus on kasutada kaudseid hoobasid nagu partnerriigile jäävad maksumaksud, majandusliku ja sotsiaalse stabiilsuse loomine, läbipaistva õigusloome toetamine, või tarneahelate vastutustundlik juhtimine.

Näiteks Vastutustundliku Ettevõtluse Foorumi liige AVON, mis tegeleb kosmeetikatoodete osemüügiga, lähtub tarneahela juhtimisel kindlast põhimõtetest. Jälgitakse, et tarnija maksaks oma töötajatele kõikide töötatud tundide eest vähemalt kehtestatud miinimumtöötasu ega diskrimineeriks kedagi rassi, religiooni, soo, rahvuse jms alusel. Partnerid peavad tagama töötajatele puhta, turvalise ja tervisliku töökeskkonna ning järgima läbipaistvuse ja eetilise põhimõtteid.

Kuidas mõista oma mõju ulatust?

Vaata, milline on sinu äritegevuse mõju töökeskkonnale, loodusele, turu tervisele ja ümbritsevatele kogukondadele. Mõtle, millised on muudatused, mida saad oma ettevõtte ellu viia nii, et see oleks jätkusuutlik. Pööra tähelepanu mõnele suuremale globaalsele, sotsiaalsele või keskkonnaalasele väljakutsele (vaesuse vähendamine, säästlikum keskkond, korruptsiooni vähendamine) ning püüa oma tegevuste kaudu leida neile lahendusi. Kõike korraga arvesse võtta ongi keeruline, ent ühe plaanide elanikena peame olema vastutustundlikud ning ühiselt panustades saavutame ka jätkusuutlikkuse.

Rõivatööstuse pimedam pool

Reet Aus, PhD, disainer

Kuidagi ootamatult satun seda lugu kirjutama Bangladeshis, selle riigi kõige suurema rõivatootja külalistemajas. Purskkaev suliseb, toit on hea, kõrvaltoas põksivad kohalikud pingpongi ja internet on sama kiire kui kodus. Kui läbi hästihoolitsetud heki piiluda, näeb tööstust. Suurt, 40 000 töötajaga, aiaga ümbritsetud linnakut, mille varavaldavad automatidega mehed. Linnakus on elektrikatkestused mitu korda päevas, õhusaaste võimas – nina täitub halli plägaga, õhk kemikaalidest kirbelõhnane ja vaikust ei ole kunagi. Sest töö käib. Kui siin mõõdetaks müra kell kolm varahommikul, ületaks see üsna suure tõenäosusega Tallinna vanalinna kõige lärmakama baari kohal asetseva korteri mürataseme. Kogu aeg on selline tunne, et helikopter kas tõuseb või maandub.

Iga kord, kui ma siin olen (nii kaks korda aastas), kerkib üles küsimus, et kuidas see kõik küll niimoodi läinud on. Meil on Eestis puhas õhk, romantiline metsarada, kõrvulukustav soovaiikus ja puhas allikavesi. Romantikum räägivad, et tootmine on lahe, toome selle Euroopasse tagasi. Aga kuhu? Ja kes seal tööle hakkaks? Õmblevast inimesest on saanud haruldus. Ja kas me tegelikult sedal üldse tahaksime? Uskuge, me ei taha. Suurem osa heaoluühiskonna elanikest ei teagi, kuidas üks T-särk üldse valmib. Neil pole tööstusega kunagi mingit kokkupuudet olnud. Koolis seda ei õpetata.

Me oleme aastakümneid näinud vaeva, et töös-

tus odavamatesse piirkondadesse viia ja saanud edukalt hakkama. Aga äärmiselt tobe on nüüd teha nagu, nagu tööstust poleks olemas! See on. Kuue lennutunni kaugusel. Kogu oma müra, saaste, jääkide, toksiinidega ja ainult selleks, et meie saaks kottide kaupa mõnusaid odavaid hilpe koju tassida. Nagu me ei teaks, et see on rumal. Nagu me ei teaks, et see ei ole jätkusuutlik. Nagu me ei teaks, kuidas paremini teha. Imelik on see, et me tegelikult teame, aga ei muuda midagi. Ikka avatakse uued kaubanduskeskused, ikka saadame tonne kaupa kasutuskõlblikke rõivaid prügi-mäele või tassime Uuskasutuskeskusesse, et uued osta, vabandades ennast välja sellega, et vaestel on neid kindlasti vaja. Kui Eestis mitte, siis Aafrikas kindlasti. Saamata aru, et isegi maailma vaeseima elanikkonna suurim probleem ei ole juba ammu rõivad. Probleemiks on napp puhas vesi, õhk ja maa, kus endale toitu kasvatada.

Meie kõigi armastatud käsklus – tehtagu – ei muuda siin midagi. Tuleb jalad tagumiku alt välja tõmmata ja hakata liigutama. Võtta vastutus oma tegude eest riiklikul, ettevõtluse ja isiklikul tasandil. Just. Riiklikul. Ettevõtluse. Isiklikul. Meil kõigil. Teha asju nii, et me ei kahjusta teisi, ei tekita probleeme juurde, vaid lahendame neid läbi tegude, koos. Riikide vahel, ettevõtete vahel ja inimeste vahel.

Foto: Reet Aus

MTÜ Andakidz vabatahtlikud Anni Ansmann ja Janika Printsman õpilastega.

Filipiini disain – bambus, kookospähklikoored ja vanad riisikotid

Filipiinidel Anda külas on eestlased tegutsenud mitmeid aastaid. Sealseid olusid tundma õppides on selge, et oluline on toetada kohalike iseseisvat toimetulekut. Anna hädasolijale kala (raha, asjad) asemel õng (oskused, teadmised, võimalused). Ainult ise endale sissetulekut teenides saavad kohalikud teistest sõltumata ennast, oma peret ja lähedasi ülal pidada ja toetada.

Birgit Naur, MTÜ Andakidz juhatuse liige

2016. aasta alguses viis MTÜ Andakidz läbi projekti, et luua kohalikus kogukonnas uusi töövõimalusi. Selleks õpetati enamjaolt naistele erinevaid käsitöökusi. Uute oskuste abil valmistavad koolituse läbinud inimesed, kelle seas naiste hulgas ka paar meest, käsitöötöid. Neid müüakse ja nii teenitakse elatist. Veel paremate tulemuste nimel sõitsid kohalike kolmeks kuuks appi kaks Eesti vabatahtlikku käsitööõpetajat Anni Ansmann ja Janika Printsman.

Koos kohalike naistega tutvuti esmalt käepärase tooraine ja kohapealsete võimalustega. Ilmnes, et Andas lihtsasti kättesaadavad looduslikud materjalid nagu bambus ja kookospähkli koored sobivad ideaalselt käsitöö valmistamiseks. Anni ja Janika disainisid esimesed tootenäidised. Tuli silmas pidada, et tootmine ei muutuks liiga keeruliseks, sest vajalike tööriistade kättesaadavus ning inimeste oskused olid sõltumata toimunud koolitusest siiski väga piiratud. Erinevaid võimalusi ja ka turgu testides tehti tootevalik – bambusest ja kookospähklikoortest kõrvarõngad, kookos-

pähklikoortest käevõrud, kaelakeed ja stiilsetele meestele mõeldud kivilipsud, merekarpide kaelakeed ja käevõrud. Enim elevant turistidest klientide ja tegijate endi seas tekitasid eksootilised kookosest valmistatud bikiinid.

Filipiinidel leiab lisaks looduslikele materjalidele kõikjal vedelemas taaskasutatavat materjali, millele tihti ei osata või ei viitsita uut otstarvet leida. Eriti maapiirkondades leidub hulgaliselt riisi- ja loomatoidukotte. Nendest disainiti Anni eestvedamisel moekad öla- ja käekotid. Taaskasutamine on kasulik ka kohalikele, sest algmaterjal on ta-

valiselt tasuta või väga madal hinnaga kättesaadav ning taaskasutamise kaudu õpitakse, kuidas vanast rämpsust uusi ja kasutamiskõlblikke asju valmistada.

Muidugi oli ka väljakutseid. Töötada täiesti teistsugustes tingimustes, meist erineva tausta ja mõtteviisiga inimestega. Janika sõnul oli kõige keerulisem mugavustsoonist väljatulek ja arusaamine, et kohalike võimalused ongi väga piiratud. "Kõik vajalik on vaja leida kohapealt ja arvestada kohapealsete võimalustega. Samuti võtab kõik kordades rohkem aega, kui meie harjunud oleme. Inimesi motiveerib vaid raha ja

toit, sest muud moodi pole võimalik hakkama saada." Anni sõnul on oluline avar mõttemaailm ja oskus mõelda raamidest välja. "Väga nappide vahenditega millegi uue ülestöötamine kulutab ikka parajalt närve ja treenib kannatlikkust. Samuti peab probleemidele lähene-ma väga loominguliselt," lisas vabatahtlik.

Tänaseks on usinate Filipiini naiste käsitöötöid leidnud tee mitmetesse müügikohadesse nii Andas kui ka mujal Boholi saarel, samuti Boracay saarel. Ka Eestist saab Filipiini disaini osta. Tooteid leiab Viljandi käsitöö- ja disainipoest Lossikamber, R&S Käsitöösalongist Rāpinas ja MadebyPieri lehelt. Otsi neid poode ka Facebookist. Suvel leiab Filipiini disaini ka Eesti käsitöö- ja muudel laatadelt. Rohkem infot toodete ja tootmisprotsesside kohta: www.andakidz.org/blog.

MTÜ Andakidz on Filipiinidel Anda külas tegutsenud erinevates arengukoostöövaldkondades mitmeid aastaid. Vabatahtlike projekti toetas Välisministeerium humanitaarabi- ja arengukoostöövahenditest.

www.andakidz.org

Kookospähklikoorest valmistatud käevõru.

Fotod: Birgit Naur

Eestlaste toel keskkooli

Zuure Eastwood Zobil õpib Põhja-Ghana mainekas Notre Dame'i keskkoolis 11. klassis. 18-aastase noormehe vanemad on eakad põllupidajad ning peres kasvab lisaks veel 4 õde-venda. Põllusaadustest piisab pere toitmiseks, aga mitte müügiks, seega on Eastwood tänulik Eesti organisatsioonile MTÜ Mondo, kes teist aastat toetab tema õpinguid Tarkusefondi stipendiumi kaudu. Praegu on Eastwood oma lennu parimate õpilaste seas, tulevikus unistab ta ajakirjanikutööst või juristiksaamisest.

Mai Mikksaar, MTÜ Mondo

Notre Dame on katoliikliku kiriku juurde kuuluv erakool, kus käib umbes 300 õpilast. Noormehe sõnul tegid tema vastuvõtu võimalikuks piirkonna parimad põhikooli lõpueksamite tulemused ning suunajaks ja toetajaks olnud õpetaja Pascal. See matemaatikaõpetaja leidis pärast tunde aega vestlemiseks ning kuulamiseks ja viis läbi lisakonsultatsiooni ka loodusõpetuses, inglise keeles ning ühiskonnaõpetuses. Kõigele sellele lisaks ostis härra Pascal Eastwoodile kolme põhikooliaasta jooksul ka õppematerjale, riideid ning süüa, mida poisil kodust alati saada ei olnud.

Lisaks Eastwoodi taotlusele laekus 2015. aasta novembris MTÜ Mondo Ghana partnerorganisatsioonile 52 stipendiumitaotlust, millest 23 sai rahuldatud. Motivatsioonikirjad, mis avaldustega kaasas käisid, andsid aimu väga keerulistest perekondlikest lugudest: mõne õpilase vanemad on surnud nõnda varakult, et laps ei mäleta neist kumbagi, mõnda on

kasvatanud kolme viimase aastajooksul kolm erinevat sugulast, ühe lapse peres kasvab 16 õde-venda ning vanemad peavad valima, keda nende seast kooli saata (kõigi koolivorme ei jaksa vanemad osta ning põld ootab töökäsi), järgmine mainib, et saab kaks korda päevas söönuks vaid siis, kui hommi-kust midagi üle jääb. Kaksikvendade Maxwelli ja Mathiew' vanemad on küll elus, kuid alkoholilembene isa saab turukauba vedamise eest ebaregulaarset tasu ning poisid on pidanud ise hakkama saama. Põhikoolieksamitele registreerumise eest tasumiseks möödusid nende argiõhtud ja nädalavahetused ohtlike ebaseaduslike kullakaevandustes või kivimurdudes töötades. Surmaga lõppevad õnnetused neis kohtades on aga sama sagedased kui lapstööjõu kasutamine. Kõik need lood on pärit õpilastelt, kes raskustest hoolimata on põhikooli lõpetanud piisavalt kõrgete tulemustega, et osutada stipendiumi väärilisteks.

Eriti raske on järjepidevalt õppida tüdrukutel. Kui koolipäeva lõppedes lähevad noormehed koju ning saavad võimaluse õpitut korrata või kodus tööd teha, siis neidude kodus tööd on seotud majapidamisega: põranda pühkimine, riiete ja nõude pesemine, söögi tegemine, õdede-vendade kasimine. Neidud on oma (kasu) emadele abitööjõuks ning romantilisi tuhkatriinulikke imesid esineb harva. Mõned neidud, kes proovivad kooliks lisaraha teenida, käivad naabritel abiks koristamas või töötavad poes müüjatena. Töö tõttu kuhjuvad aga koolist puudunud päevad, väsimusest tekivad keskeandumisraskused ning mõnest töösuhtest kasvab välja midagi enamat – teismeliste rasedus ning alaealised pruudid on endiselt sagedane nähtus.

Millicent on neiu, kelle vanemad surid varakult AIDSi ning kes elab pärast hoolidajast vanaema traagilist hukatumist juba mõned aastad üksinda. Katsumustest hoolimata on Millicent jõudmas kodu-

majanduse erialal lõpusirgele – Tarkusefondi abil on ta saanud toetust kõigiks kolmeks aastaks kutsegümnaasiumis. Tüdrukute edulugusid siiski on, austus nende saavutuste vastu võtab sõnatuks.

Kui põhiharidus on Ghanas tasuta, siis gümnaasiumi aastane õppemaks jääb 100 € lähedale. Erakoolides ning riigigümnaasiumites on summa sarnane, kuid esimesse saavad sisse vaid parimad lõpetajad. Õppemaks aga ei sisalda endas õpikuid jm tarvikuid, mis eeldab lisaraha. Alternatiivina saab konspekterida ning end täiendada raamatukogus, kuid see on aeganõudev. Lisaks peab igal gümnaasistil olema kaks, mõnes koolis kolm koolivormi – ühte kannab, teine on pesus ning kolmas on pidulikeks sündmusteks. Eastwood rõhutab, et päevaplaan on tihe, internaadis on äratus kell 5.20 ning päev lõpeb viimaste konsultatsioonidega kell 22.30, öörahu algab tund hiljem. Sellesse pea 18-tunnisesse päeva jäävad tunnid, seminarid, ühiskond-

Foto: 2 Mai Mikksaar / MTÜ Mondo

Mathew on varasemalt koos oma kaksikvennaga töötanud ebaseaduslike ja ohtlike kullakaevandustes, et teenida raha koolitasude maksmiseks. Nüüd saab ta aga toetust Mondo Tarkusefondist, et keskkooliõpingutele keskenduda.

Pahatihti nõutakse tüdrukutelt lisaks õpetükkidele ka koduste tööde – söögi tegemise, koristamise, pesupesemise, õdede-vendade eest hoolitsemise – eest vastutamist. Millicent on üks neist tublidest tüdrukutest, kes lisakoormusest hoolimata on jõudnud keskkooli lõpusirgele heade tulemustega.

lik töö kooli aias ning katoliiklikele koolile kohaselt palvused.

Töötanud viis aastat gümnaasiumis ning saanud kogemuse vabatahtliku haridustöötajana Ghanas, võin öelda, et kõnealused noored ei ole sugugi vähem töökad ja targad kui eesti gümnaasistid, nad ei ole ka rohkem töökad ega targad. Tegu on noortega nagu noored ikka, kes otsivad võimalusi ning teevad valikuid. Siiski, mitte nii üllatuslikult, on neil elukohast ning koduriigist tulenevalt vaja meie noortega sarnaste unistuste elluviimiseks võidelda erinevas suuruses deemonitega. Miks mitte selle juures aidata.

MTÜ Mondo Tarkusefond on loodud hariduse edendamiseks ja tublide õpilaste toetamiseks Mondo sihtriikides. Juba kolmandat aastat käivad Tarkusefondi toel keskkoolis või ametikoolis

noored aafriklased, kes on kõrgete tulemustega lõpetanud põhikooli ja vaatamata majanduslikele raskustele soovivad haridusteed jätkata. 2015/16. õppeaastal sai Mondo stipendiumi 17 tüdrukut ja 26 noormeest Ghanas ja Keenias. Keskmise toetussumma 100 eurot. Sel aastal kogub Mondo Tarkusefondi toetust ka Birmasse külalaste õpilaskodule Šani osariigis ja Fatima Zahra nimelisele tüdrukutekoolile Ida-Afganistanis.

Mondo vahendusel toetab Ghanas ja Keenias põhikoolilapsi igal aastal 250 eestlast. Ka Tarkusefondi suurus sõltub erannetustest, mida Mondo kogub erinevate heategevuslike ürituste raames. Tarkusefondi stipendiaadid on üleval MTÜ Mondo Facebooki lehel, lisainfot saab lugeda <http://muudamaailma.ee/toeta-lapse-haridusteed/tarkusefondist/>

Nähtamatu islam Tadžikistanis

Egert Rünne,

Eesti inimõiguste keskuse juhataja kt

Inimõiguste keskusel on Tadžikistanis käsil projekt, kus kohalikus vabakonnas tegeletakse võrdse kohtlemise ja koostööoskuste teemadega. See on ka põhjus, miks kolm Tadžiki linna, Dušanbe, Khujand ja Kulab minu peatuspunktideks said. Tadžikistan on viimastel aastatel saanud palju välisabi, millega on üles vuntsitud Tadžikistani välisilme. Riiki on oma fonde suunanud ka Hiina, sest Tadžikistanil on potentsiaal mängida olulist rolli Pekingi siiditee arengus. Majanduslikku abi vastu võttes üritatakse balansseerida Venemaa, Hiina, Euroopa ja Ameerika vahel, et mitte sõltuda abiantaja poliitikat ja säilitada iseseisev otsustusõigus.

Samas on Tadžikistan endise Nõukogu Liidu üks vaesemaid piirkondi, kus on valitsemas autoritaarsed jõud. Riigi president Emomali Rahmon on ametis juba neljandat ametiaega. Teda nimetatakse vastavalt 2015. aasta seadusele rahva ju-

Mošee ja kauplemine selle ees (Dušanbe).

hiks ning 2016. aastal otsustati tähistama hakata ka presidenti päeva. Samuti on parlamendis liikvel eelnõu, mis lubaks Emomali Rahmonil riiki juhtida nii kaua, kui ta seda soovib.

Hirm islamiäärmusluse ees

Ligi 90 protsenti tadžikidest on islamiusku, kuid mošeedest kostvat palvekutsungit Tadžikistanis ei kuule. Üllataval kombel ei ole usule viitavaid märke näha ka linnapildis. Riigi president otsustas aasta tagasi, et tervet nägu katvad musta värvi riided on keelatud, samuti

on keelatud üle 5 cm pikkune habe. Viimased arengud näitavad, et karvapikkust kontrollitakse. Emadepäeval peetud kõnes rõhutas president, et mustad ürbid pole tadžiki kohalik komme ning seda tuleks vältida. Küsides autojuhilt, kas teil mošeesid polegi, viitab ta käega ühele. Neid lihtsalt ei demonstreerita avalikult ning treenimata silmaga neid tänapäeval väga ei märka – mošee ees toimub igapäevane turukauplemine nagu iga teise maja ees.

Islami allasurumine pole juhuslik. See toimus süs-

teemselt juba nõukogude ajal ning on nüüdki juba kolmandat ametiaega valitseva presidendi teadlik poliitika. Ametliku seisukohana tehakse seda kõike sellepärast, et võidelda äärmuslusega, kuna Tadžikistanil on piir Afganistaniga.

Valikulised inimõigused

Tadžikistani vabakond sõltub vaid välisrahastusest, seda eriti inimõiguste teemadel. Menetluses on seaduseelnõu, mille järgi peaksid kolmanda sektori organisatsioonid kõik oma välisprojektid registreerima justiitsministeeriumis. See võib

aga kaasa tuua suuremad takistused nende projektide elluviimisele. Selline samm seab ohtu Tadžikistani vabakonna arengu, mis sõltub väga palju väljastpoolt, sh Eestist tulevast abist. Eesti Inimõiguste Keskus edendab Tadžikistani organisatsioonides võrdset kohtlemist.

Võrdsest kohtlemisest olakse vägagi huvitatud, kuid vaid ühe teema käsitluses. Presidendi heakskiidul tegeletakse praegu vaid naiste õigusega tööl käia, selleks et neid rohkem tööjõuturule tuua. Vajadus on tingitud faktist, et enamik mehi on välismaale tööl läinud. Teiste gruppide õigused – puuetega inimesed, seksuaalvähemused, lahutatud naised, lapsed – prioriteediks polnud. Suurim probleemkoht on aga lahutatud naised, kellest isegi oma pered ei hooli, internaatides vanemateta kasvavad lapsed, lapsabielud ja HIV epideemia. Seda enam tuleb tähelepanu pöörata koostöövõrgustike loomisele, sest erinevaid tegevusalasid esin-

davad organisatsioonid tegutsesid koos demokraatlikuma ühiskonna nimel.

2015. aasta ei toonud Tadžikistanile inimõiguste arengu vallas midagi head. Pressivabaduse indeksis oldi suurimad langejad ning *Human Rights Watch*'i raporti järgi halvenes aastaga inimõiguste olukord järsult: opositsioonilisi parteisid samastatakse terroriorganisatsioonidega ning nende liikmeid vangistatakse; valitsuse kriitikuid vaigistatakse ja vangistatakse; ajakirjanikke ja kolmanda sektori organisatsioone ahistatakse.

Samas näitas Inimõiguste Keskuse kogemus Tadžikistanis, et kohalik vabakond ise januneb teadmiste järgi ning tahab näha muutusi, mille toimumine ilma välisest nõuandjate oleks võimatu. Nägime ise, kuidas nädalane õppereis Tallinna oli jätnud unustamatu kogemuse nii mõnegi osaleja mõtetesse ja tegudesse. Tadžikistani kogemus näitas, et võrdse kohtlemise teema on päevakorras kõikjal, olenemata ühiskonna jõukusest.

Teeme šokolaadi taas magusaks!

Kristina Mänd, MTÜ Mondo vastutustundliku tarbimise valdkonnajuht

Šokolaad on üks enim armastatud ning tarbitavaid maiustusi maailmas: keskmiselt sööb iga eurooplane 5,2 kilogrammi šokolaadi aastas. Eesti leibkonnauuringu andmetel kulutas iga eestimaalane aastal 2012 keskmiselt 82 eurot suhkru ja maiustuste, sh šokolaadi peale. Veidi arvutades võime öelda, et eestimaalane söi umbes neli kilo šokolaadi aastas. Šokolaadi populaarsus suureneb, aga sellele, kust tuleb maiustuse peamine koostisosa – kakao – ja millistes tingimustes seda toodetakse, pööratakse vähe tähelepanu.

Armastusega šokolaadi vastu peaksid kaasnema ka hool ja vastutus kakao kasvatajate, istandustes töötavate inimeste ja keskkonna ees. Eelmisel aastal andis 12 000 eestimaalast allkirja kampaania "Make Chocolate Fair!" õiglasema šokolaadi tootmise eest. Õiglasema šokolaadi tootmine tähendab kolme peamist põhimõtet:

1. kakaotalunikele ja -tootjatele on tagatud majanduslik elujõulisus, peamiselt nende töö eest õiglase tasu maksamise näol;

2. tootmine on olnud keskkonnohutu ja säästlik;

3. tootmine on arvestanud sotsiaalse vastutusega, sh lapsi ekspluateriva töö ja orjatöö keeld, töötajate inim- ja tööõigustest kinnipidamine, paremad töötingimused.

Üle Euroopa koguti 110 826 allkirja, mis anti Euroopa šokolaaditootjate katusorganisatsioonile, Brüsselis asuvalle CAOBISCO-le. See oli hea algus, sest tarbijana on meil tegelikult suur mõju talunike ja tööliste elu- ning töötingimuste parandamisel.

Enamik kakaost tarbitakse maailma põhjapoolsetes riikides, kakao kasvatatakse aga ekvaatoriäärsetes troopilistes piirkondades ja üle 90% kakaost tuleb jätkuvalt väikestest perefarmidest. 5,5 miljoni väiketaluniku jaoks on kakao põhilise sissetulekuallikas. Tööga kakaoistandustes teenib elatist üle 14 miljoni maapiirkondade töötajat ja nende peret. 2016. aastal suureneb üleilmse šokolaadist tehtud maiustuste turu müügi netokäive hinnanguliselt 100 miljardi dollarini.

See on suur äri, mille vilju

Foto: Kristina Mänd

Värskest korjatud kakao.

Otsi toodetelt neid eetilisi märke!

me naudime. Aga just siin peitubki paradoks – samal ajal kui turg suureneb ja kasumid kasvavad, võtavad miljonid kakaotaluniku kulude põhikoorma enda kanda, saades tulust endale aina vähem.

Vahetult enne lihavoitteid välja tulnud uuring "Šokolaadi kibe külg: rahvusvahelise šokolaaditootjate taga peituv

tõde" toob nähtavale sektoris valitseva tasakaalutuse ning heidab valgust kakaotootjate ees seisvatele sotsiaalsetele ja keskkonnamoortele väljakutsetele. Geograafiliselt keskendub uuring Lääne-Aafrikale – Ghana, Elevantuurannikule ja Kamerunile.

Uuringu järgi teeb muidu magusa šokolaadi kibe-

daks ebaõiglane töötasu, halvad töötingimused, lapstööjõu kasutamine ja keskkonnareostus. Mõned faktid uuringust: Ghana on kakaotaluniku päevane sissetulek 0,84 USA dollarit, Elevantuurannikul isegi madalam – 0,50 USA dollarit. Ainuüksi Ghana ja Elevantuuranniku kakaofarmides töötab kuni 2 miljonit last, üle 500 000 neist on seotud eriti ohtliku lapstööjõuga, mis kahjustab tõsiselt laste füüsilist ja vaimset tervist ning võtab neilt ära õiguse saada haridust. Naissoost kakaotalunike suhtes valitseb kakaosektoris suur ebavõrdsus. Näiteks ei peeta naissoost kakaotaluniku kunagi omanikuks, vaid omaniku naiseks ning naiste töötasu on väiksem meeste omast.

Kakao on võimalik kasvatada nii, et keemilisi taimekaitsevahendeid ehk pestitsiide ei kasutata, nagu seda mahetootmises ka edukalt tehakse. Enamik tavatalunikest loodab aga tihti nende ainsaks sissetulekuallikaks oleva saagi kaitsmisel sünteetiliste pestitsiidide kasutamise peale. Tuleb välja, et kakaotootmises väidetavalt kasutatavast 26 pestitsiidist 8 on keelatud nii EL-is kui ka näiteks Kamerunis.

Kümned kodanikuühendused Euroopas, tootjate ühendused, ametiühingud ja uuri-

vad ajakirjanikud teevad kõvasti tööd, et tarbijad oleksid teadlikud, millest tegelikult magus šokolaad koosneb, ning et valitsused nii arenguriikides kui ka näiteks Euroopa Liidu liikmesriikides kujundaksid õiguslikud raamid inimeste töö- ja inimõiguste kaitseks ning ebaausate kaubandustavade vastu võitlemiseks.

Tundmata huvi, kuidas kakaod kasvatatakse ja šokolaadi toodetakse, panustame me arenguriikide tööliste madalase elukvaliteeti ja keskkonna reostusesse, mis omakorda teevad šokolaadi kibedaks. Tarbijana võib aga igauks meist olukorda muuta: teha läbimõeldud ja teadlikke ostuotsuseid ostes sellist šokolaadi, millel on õiglase kaubanduse sertifikaadid (Fairtrade, UTZ Certified), uuri nende poekettidelt, kust on pärit nende omatootena müüdav šokolaad või anda õiglasema šokolaadi tootmisele oma allkiri ja toetus.

MTÜ Mondo on tulnud appi eesti šokolaadivalmistajatele ja koostanud juhendi, miks ja kuidas minna üle õiglase kaubanduse toodangule. Uuringu juhend on kättesaadav aadressil mondo.org.ee/sokolaadikibe-kulg/.

Teeme šokolaadi magusaks nii meile kui ka kakaokasvatajatele ja -tootjatele.